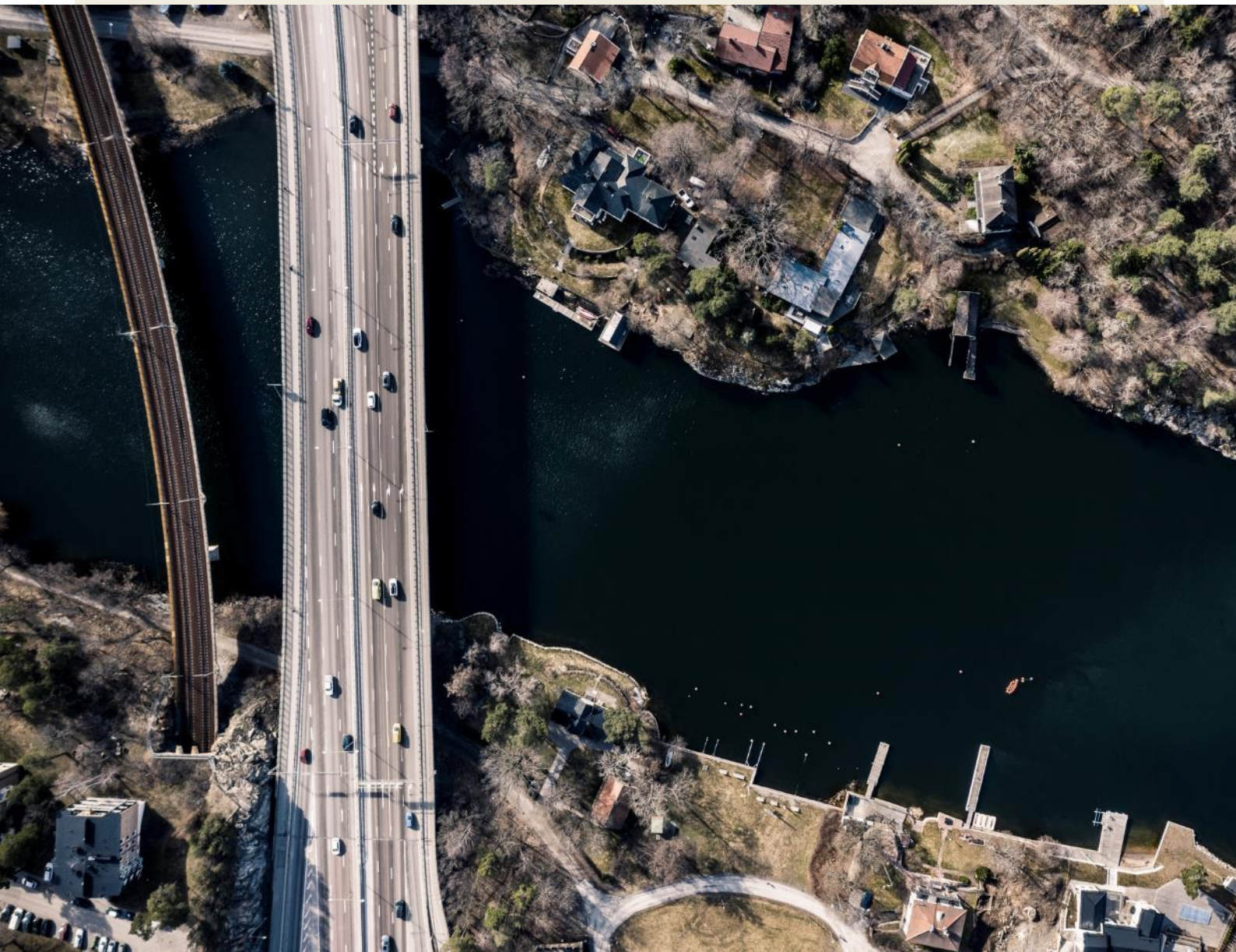

Säkerhetsläget i ljuset av försämrade transatlantiska relationer

Tematisk rapport

2025-03-06

Försämrade transatlantiska relationer

President Trumps approach till Ryssland skiljer sig diametralt jämfört med Biden-administrationens. Sedan Trump tillträdde sitt ämbete har en säkerhetspolitisk röra utan motstycke uppstått. Relationerna mellan USA och Europa (EU och Ukraina) har avsevärt försämrats. Det amerikanska biståndet till drabbade områden har strypts, och ett tullkrig mot Kanada, Mexiko, Kina och EU håller på att blossa upp.

Den 10 februari, inför ett möte mellan vice-presidenten J.D. Vance och Zelenskyj, gjorde Trump ett svävande utspel om att Ukraina en dag kunde bli ryskt, vilket skapade rubriker medialt. Den 14 februari gjorde den amerikanske vice-presidenten J.D. Vance ett kontroversiellt uttalande på den säkerhetspolitiska konferensen i München. Vance uppgav att det främsta säkerhetspolitiska hotet mot Europa inte kommer från Ryssland eller Kina, utan består av hotet inifrån Europa, syftandes på migrationsfrågor, terrorism och liberala europeiska värderingar.

Den 15 februari framkom uppgifter om att Trump-administrationen har arbetat för att säkra ett köp av sällsynta jordartsmetaller värt 500 miljarder US-dollar med Ukraina som återbetalning för det militära stödet Ukraina har mottagit från USA sedan 2022, vilket enligt Kiel Institutet värderas till cirka 120 miljarder US-dollar. Ukrainas president Zelenskyj avböjde det förslaget med förklaringen att "han inte kunde sälja sitt land". Carl Bildt kommenterade det amerikanska förslaget som "en flagrant exploatering".

Den 18 februari möttes amerikanska och ryska utrikesministrarna i Riyadh för samtal om Ukraina. Före mötet basunerade Trump-administrationen ut att varken Ukraina eller europeiska representanter var medbjudna på mötet. Trump gjorde även svävande uttalanden om att Ukraina en dag kunde bli ryskt, vilket var häpnadsväckande ur ett europeiskt perspektiv. Det ligger nämligen i Rysslands intresse att slå in en kil och så splittring i Europa. Förfarandet bröt även mot tidigare amerikansk ståndpunkt om att hålla en enad front mot Ryssland. Denna händelseutveckling ledde till två europeiska krismöten, samt att Zelenskyj gjorde ett kritiskt och uppmärksammat uttalande om att "president Trump lever i en desinformationsbubbla".

Efter Zelenskyjs kritik gjorde Trump grundlösa uttalanden om att Zelenskyj var en diktator, att det var Ukraina som startade kriget, samt att Zelenskyj faktiskt var bjuden till mötet i Riyadh men att han var en dålig ledare som inte deltog. Processen kring att sluta ett mineralavtal mellan Ukraina och USA har varit offentlig, hätsk och affärsmässig, snarare än diplomatisk och politisk, vilket följer president Trumps manér och den karaktär amerikanska ämbetsmän besitter för närvarande. Den 28 februari urartade ett möte mellan å ena sidan Zelenskyj å andra sidan Trump och Vance, vilka grundlöst anklagade Zelenskyj för att vara respektlös och otacksam. Många sakkunniga menar att Trump och Vance hade planerat bakhållet i syfte att försvaga Ukrainas förhandlingsläge och tvinga Ukraina till ett för Ukraina och Europa ofördelaktigt avtal.

Europeiska ledare gjorde, kort efter det kollapsade mötet, flera uttalanden till stöd för Zelenskyj. Vidare togs europeiska initiativ till fredsmedling. Ett av försöken gjordes av Storbritanniens premiärminister Keir Starmer som bjöd flera statsledare till ett möte i London. På mötet presenterade Macron ett fredsförslag, som omfattade ett eldupphör till havs och i luften i en månad, vilket britterna initialt ställde sig positiva till men senare drog tillbaka sitt stöd för. Resultatet av mötet blev snarare ytterligare europeisk splittring, eftersom de baltiska staterna inte var inbjudna till mötet. Det är oklart varför Baltikum utelämnades, men det finns en uppenbar risk för att Storbritannien, som inte längre är medlem i EU, prioriterar AUKUS-relationen högre än relationen till EU. Detta ligger även i linje med amerikanska intressen, d.v.s. att prioritera Sydostasien snarare än Europa.

Sammanfattningsvis är det sedan länge känt att republikanerna har velat minska det amerikanska stödet till Ukraina och Europa. Det har dock från europeiskt håll varit oklart i vilken omfattning och hur skyndsamt detta skulle ske, samt på vilket sätt det skulle kommuniceras. Det är oklart varför USA har beslutat att försvaga Ukraina när Ryssland befinner sig i ett utsatt läge. Ryssland har tappat mycket inflytande i Mellanöstern och Afrika. Likaså har Rysslands bundsförvant Iran förlorat inflytande i Mellanöstern följt av Israels krig mot Hamas och Assad-regimens fall. Den ryska strategin har möjligen varit att satsa stora resurser på Ukraina, ge sken av styrka och invänta Trump till makten, det är känt att ryska påverkansoperationer har gynnat republikanerna under valprocessen. Sedan Trump intog ämbetet har händelseutvecklingen gynnat Ryssland, åtminstone dess narrativ. Europa är till synes inte enade, annat än att ge stöduttalanden och bilateralt stöd till Ukraina. Trumps politik ligger i linje med det ryska narrativet, USA röstade med Ryssland och Nordkorea i FN, vilket saknar motstycke. Utvecklingen har stärkt Rysslands position och vidgat landets handlingsutrymme. Den 3 mars gjorde Rysslands utrikespolitiska talesperson, Dmitrij Peskov, ett uttalande om att "en splittring av västvärlden har inletts". För europeisk del är utvecklingen synnerligen besvärande.

Ryssland vidgar sitt handlingsutrymme

Den 19 februari gjorde det ryska federationens yttre underrättelsetjänst, SVR, som är direkt underställt president Putin, ett uttalande. SVR uppgav att Ukrainas "ovillighet" att göra betydande eftergifter för att uppnå fred leder Ukraina till att störa potentiella fredsförhandlingar genom terrorattentat mot ryska beskickningar i europeiska huvudstäder, de bedömde att Tyskland, Baltikum och Skandinavien skulle utgöra "sannolika mål". Det finns ingen information som styrker SVR:s påståenden, snarare följer påståendet det ryska narrativet. Genom grundlösa påståenden skapar Ryssland handlingsutrymme för hybridkrigföring och potentiella false-flag operationer som syftar till att uppnå ryska målsättningar.

En rysk målsättning är att så splittring i Europa i syfte att begränsa Ukrainas försvarsförmåga och minska stödet till Ukraina, för att på kort sikt utvidga sin säkerhetszon i Ukraina och på längre sikt utvidga sin makt- och intressesfär i Europa. Detta kan bland annat påskyndas om USA ges anledning att hastigt upphöra med sitt stöd till Ukraina, exempelvis genom att ge sken av att Zelenskyj är en diktator, otacksam, terrorist eller nazist. USA ströp vapenstödet och underrättelseflödet till Ukraina i början av mars, detta syftade dock till att tvinga Zelenskyj till ett avtal om Ukrainas mineraltillgångar. Rysk psykologisk krigsföring går dock bland annat ut på att stärka bilden av att Zelenskyj personifierar Ukraina, misskreditera honom och ge sken av att Ukraina förlorar kriget i syfte att bryta den ukrainska försvarsviljan.

För Sveriges del innebär händelseutvecklingen att risken för ryska hybridattacker, sabotage och false-flag operationer har ökat. Det är möjligt att en eller flera "sken-incidenter" riktade mot ryska beskickningar, alternativt andra gråzon-incidenter, kan utgöra ett första steg för att i ett senare skede rikta sig mot profilerade personer i ledande ställning, alternativt mot kritisk infrastruktur och/eller försvarsindustrin. Risken för infiltration och värvning av personal i samhällets och näringslivets säkerhetskänsliga delar har ökat sedan Rysslands aggressions krig inleddes i februari 2022. I detta sammanhang är det viktigt att belysa vikten av säkerhetsprovningar och bakgrundskontroller.

Nato och försvaret av Europa

Trumps sätt att bedriva politik är okonventionell, han fattar större politiska beslut på kort notis, ofta genom presidentdekret, utan att förankra dessa med oppositionen eller det egna partiet i USA, eller med allierade länder. När den här rapporten skrivs, beslutade Trump under natten att upplösa den amerikanska utbildningsdepartementet. Trump-administrationens förfarande rimmar inte riktigt med den europeiska eftertänksamheten och det konsensusbaserade beslutsfattandet. Förfarandet polariserar dels det politiska landskapet i USA, dels USA med dess allierade. Samtidigt behåller Trump initiativet och skapar manöverutrymme för sig själv då andra demokratiska instanser ofta behöver tid för att reagera på hans beslut. Trumps ledarstil skapar även långsiktiga efterdyningar. Europeiska länder, däribland Sverige, måste ta höjd för att framtida amerikanska presidenters ledarstil, åtminstone republikanska presidenter, potentiellt kommer att präglas av Trumps manér. Strategiskt säkerhetsarbete måste ta höjd för tidshorisonter som är längre än amerikanska presidenters ämbetsstider eller kortsiktiga populistiska idéer.

Vid ett tal den 9 februari manade Trump en angripare (syftandes till Ryssland) att angripa Nato-medlemmar som inte uppnår Natos budgetgräns, ordagrant sa han "do whatever the hell they want". Samtidigt uppgav den tillträdande amerikanske Natoambassadören den 4 mars att USA:s åtaganden till Nato är gjutet i järn (iron clad). Parallellt beslutade den amerikanske försvarsministern Pete Hegseth den 4 mars att suspendera amerikanska cyberoperationer mot Ryssland. Dessa uttalanden och beslut i kombination med Trumps ledarstil gör att USA tappar trovärdighet bland allierade. Trumps agerande skadar USA som varumärke, samt verkar som katalysator för ökad EU-enighet.

Den europeiska identiteten har stärkts, vilket märks exempelvis i dalande siffror avseende försäljning av Tesla-bilar. Nyhetsrubriker om att USA har abdikerat sin roll som ledare för Väst har ökat samverkan inom Europa, samtidigt har investeringar i den europeiska försvarsindustrin skjutit i höjden. I Norge har även Haltbakk Bunker tydligt tagit avstånd från Trump och beslutat att inte förse amerikanska flottan med bränsle. Firmans ägare Gunnar Gran har uppgett att inte ett enda dropp kommer att levereras "until Trump is finished". I Sverige har exempelvis Svenska Hamnarbetarförbundet tagit initiativ till att blockera krigsmateriel till Israel. Det är möjligt att liknande initiativ, aktioner eller kampanjer mot USA kommer att öka de kommande åren om USA agerar till stöd för Ryssland eller andra auktoritära stater. Natos varumärke är starkt förknippat med USA, vilket innebär att hotbilden mot Natos institut och symboler riskerar att öka.

Till skillnad mot det polariserade opinionsläget i USA är den svenska och skandinaviska befolkningens stöd för Ukraina utbrett över partilinjerna. Det ligger inte i Sveriges och EU:s intresse att dela underrättelser med en part som agerar i linje med ryska intressen. När exempelvis det högerextrema partiet FPÖ i Österrike agerade alltför ryssvänligt beslutade många länder i väst att strypa underrättelsesamarbetet med landet. Det är därför sannolikt den svenska och europeiska informationsutbytet med USA kommer att skalas ned, och i vissa sammanhang möjligen strypas helt. Sådant sker dock reciprokt. Det innebär att informationsflödet till Sverige kommer att minska, vilket innebär att underrättelsesläget kommer att påverkas negativt, i förlängningen ökar sårbarheterna. Det pågår samtal bland EU:s medlemsstater om att skapa strukturer för ett gemensamt försvar, även bildandet av en europeisk kärnvapenstrategi har lyfts. Dessa åtgärder syftar troligen till att stärka EU:s oberoende visavis USA. En utmaning EU står inför är att Ungern och Slovakien, som för en relativt ryssvänlig politik, tenderar att försvåra, förhala eller förhindra ett samstämmigt EU-stöd paket till Ukraina. Dessa kan även komma att utgöra ett hinder för ett europeiska försvarsansattnings, oberoende om dessa sker inom ramen för ett EU-samarbete eller Nato.

De kommande åren kommer USA troligen minska sin närvaro i Europa. De kommer troligen att prioritera att stärka sin flotta, dels för att säkra farleder längs Grönland och Arktis, dels för att stärka sin

Stillaflotta i syfte att stävja Kinas avancemang i Sydostasien. Detta ligger i linje med den strategi som lades fram av Obama-administrationen, benämnd *Pivot to Asia* och senare känd som *the Indo-Pacific Strategy*. För Europas del innebär utvecklingen att samordningen inom Europa troligen kommer att öka. Fokus kommer troligen läggas på fler inhemska och oberoende lösningar. En omställning av denna omfattning innebär att nya säkerhetsskyddsavtal måste upprättas. Det är därför angeläget att säkerhetskänsliga verksamheter genomför regelbundna säkerhetsutbildningar och säkerhetsprövningar av sin personal i syfte att minska risken för läckor och insiderproblematik.

Sammantaget är det nödvändigt att ta höjd för den säkerhetspolitiska kontexten vi befinner oss i och planera för att hålla redundans vad gäller utrustning, system, informationsutbyte, kommunikation och personalläge vid eventuell beredskapshöjning i syfte att upprätthålla en adekvat säkerhetsnivå över tid. Detta kan åstadkommas med verksamhetsanalyser som identifierar sårbarheter och alternativa lösningsåtgärder. Omvärldsbevakningar som kontinuerligt följer signifikanta ämnesområden och som syftar till att uppdaga tidiga varningssignaler kan motverka risken för produktionsbortfall, samt stärka samhällets motståndskraft.